

УДК 348:340.1

DOI <https://doi.org/10.32837/npuuola.v28i29.723>*А. Ф. Крижановський, І. А. Бальжик*

ЦЕРКОВНИЙ ПРАВОВИЙ ПОРЯДОК ЯК СКЛАДОВА ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНОГО ПРАВОВОГО ПОРЯДКУ

Постановка проблеми та її актуальність. Загальносоціальний правовий порядок задається всією системою суспільних відносин та системою цінностей суспільства, які, заломлюючись крізь право, стають правовими цінностями. В системі цінностей, що зумовлюють формування та підтримання загальносоціального порядку, важливу роль продовжують відігравати релігія та пов'язані з нею явища, процеси, відносини. Своєю чергою церковний правовий порядок виникає і функціонує у рамках загальносоціального правового порядку, а, відтак, отримує від нього певні риси і характеристики. Феномен церковного правового порядку ілюструє багатоманітність проявів правового життя суспільства, уможливує вихід у розумінні права за рамки позитивістського його бачення, характеризує правовий устрій сучасного суспільства як складноструктурований, багаторівневий феномен.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема статті співвідноситься з кількома категоріями юриспруденції, а саме з такими як: конституційний правовий порядок, офіційний та неофіційний правовий порядок, релігійна правова система, церковне право. Відповідно, дослідження останніх років певною мірою торкались проблематики церковного правового порядку. Так, методологічно важливими є висновки А.Р. Крусян про те, що конституційний правопорядок забезпечується не тільки діями публічної влади, але й структурами громадянського суспільства [1, с. 20], серед яких, на наше переконання, не останню роль відіграє церква. Слід привітати спробу вироблення критеріїв конституційного правового порядку, серед яких О.В. Меленко й Л.І. Вдовичена називають «суспільно схвалену Конституцію, що виражає волю та інтереси громадян загалом і суспільних груп зокрема, її верховенство й пряму дію; ефективну роботу органів держави щодо створення сприятливих умов розвитку суспільства загалом і громадян зокрема (реалізації їх прав і свобод), виконання ними юридичних обов'язків, а також забезпечення невідворотності понесення юридичної відповідальності правопорушниками» [2, с. 56]. Як видається, такі критерії варто доповнити критерієм рівня та якості взаємодії органів держави з недержавними інституціями у справі забезпечення умов виживання, життєдіяльності та розвитку суспільства. Зокрема, церква та

релігійні організації, авторитет яких у суспільстві є досить високим, здатні підкріпити зусилля держави у сфері забезпечення правового порядку властивими їх засобами та методами.

Для цілей дослідження важливою є теза О.В. Крижановської про інституційну природу правового порядку, який не є результатом суто владної діяльності держави, а формується суспільством, тобто «будується «знизу вверху» [3, с. 61]. Продовжуючи цю думку, зазначимо, що церква, будучи відокремленою від держави, не стоїть осторонь цього процесу, а також вносить свою частку в утвердження правового порядку.

М.І. Отрош у монографії «Католицька церква і міжнародний правопорядок» доводить, що католицька церква, будучи соціальною структурою та особливим правовим порядком, відіграє важливу роль у міжнародному правовому порядку. Зокрема, автором викладено правову природу Католицької Церкви та її міжнародно-правову доктрину, діяльність католицизму на міжнародній арені та його вплив на розвиток міжнародного права і міжнародних відносин. Утім власне проблематиці канонічного правопорядку у монографії присвячено відносно скромну увагу [4]. Про канонічне право як окремії правовий порядок, співвідносний із міжнародним публічним правом, а церковне право як правопорядок, співвідносний із державним правом, пише В.В. Ластовський [5, с. 150]. Проте щодо зазначених робіт складається враження, що їх автори ототожнюють поняття правової системи та правового порядку. У дисертації О.П. Мельничука прямо не аналізується феномен церковного правового порядку, але автор робить важливий висновок про найсприятливішу модель державно-конфесійних відносин, яка не буде мати руйнівного впливу на національні культури, і водночас, буде забезпечувати право особи на свободу віросповідання, а саме – модель автономії держави і церкви, де церква за своїм статусом є інститутом громадянського суспільства [6]. Правовий порядок як складова частина релігійної правової системи певною мірою висвітлений Д.В. Лук'яновим у його монографії, утім за межами його дослідження залишилися специфічні ознаки церковного правового порядку [7]. Варто відзначити й те, що в понад 60 дисертаціях, написаних за часи незалежності України з проблематики церковного права, відносин церкви та держави тощо [8], питання сутності, складових частин чи ознак церковного правового порядку не ставилось.

Поняття правового порядку у західній правничій традиції є дещо відмінним від такого поняття в національній правовій доктрині. Нерідко там воно звужується до сукупності правових настанов, що діють у певному суспільстві, або ж до аналізу джерел права. Дискусійними залишаються питання про межі втручання церкви у формування нормативних основ правового порядку, зокрема в законотворчість і прецедентну правотворчість. Утім, у загальному вигляді проблема визначення природи, основ та ознак церковного правового порядку у зарубіжній юриспруденції взагалі не ставилась.

Мета статті – визначення та характеристика співвідношення церковного правового порядку та загальносоціального правового порядку.

Виклад основного матеріалу. Церковний правовий порядок як складова частина загальносоціального правового порядку є необхідною

передумовою та реальним правовим тлом цивілізованого функціонування та розвитку людського суспільства. Як і увесь порядок у суспільстві, правовий порядок – це не тільки належний чи можливий, а, що найголовніше – фактичний якісний стан повсякденного правового життя суспільства. Фактичність (тобто наявність тут і зараз) правового порядку є свідченням втіленості у реальну життєву практику категоричного правового імперативу І. Канта, згідно з яким максима (принцип) вчинку могло би стати загальним законом [9, с. 239]. Як усталювана в координатах права впорядкованість, безпечність і передбачуваність суспільного буття індивідів, соціальних груп і усього соціуму, правовий порядок є важливою соціальною і особистісною потребою, а, відтак, і цінністю. В умовах корелювання людського буття у координатах належного і сушого правовий порядок розгортається від належного (право) саме до такого реального сушого, яке є дійсним, втіленим у домінуючу у соціумі людську правозначущу поведінку, і складає певний, ґрунтований на праві, устрій суспільної життєдіяльності. Правовий порядок формується під впливом усіх складових частин суспільного життя, будучи пунктом перетину правових інтересів соціальних спільнот, окремих осіб, інших різноманітних суб'єктів права, як результат взаємодії різних видів правозначущої поведінки й відносин учасників правового буття.

Сучасний правовий порядок являє собою складноструктурований, багаторівневий, інфраструктурно розгалужений соціально-правовий феномен і має вітальне значення для людини і суспільства. Взята у вітальному вимірі, людина виступає як жива, тілесна істота, як організм, що знаходиться під владою природних законів та підпорядкований механізмам біологічної детермінації. Як індивід, тобто як неподільна частка природи, людина не володіє свободою в соціально-етичному розумінні, а повністю залежить від вимог природної необхідності, що впливає на природні процеси, які протікають в організмі й свідомості людини [10, с. 250]. У такому сенсі природні процеси складають найпотужніші детермінанти впорядкування життєдіяльності людини і суспільства, у тому числі й у правовій сфері. Тож, право і правовий порядок будуть сприйматися людиною як необхідні тоді, коли вони визначаються як «природні», тобто такі, що не суперечать природнім імперативам людського буття. Саме в такій своїй якості правовий порядок набуває дотичності до функціонування духовної сфери. За влучним зауваженням І.О. Ільїна, правовий порядок втілює «право у його головній сутності, і є необхідним для людини образом її духовного життя на землі, або інакше: це необхідна форма «зустрічі» верховного блага і людської душі» [11, с. 232]. І зрозуміло, що такий пошук духу у всіх і для усіх змушує волю зосередитися з особливою силою на створенні загального і правового порядку [11, с. 236].

Церковний правовий порядок, як і загальносоціальний, сполучається з духовністю у тому, що до сфери духовного належать усі інтелектуальні й моральні сили людини, її прагнення до свободи й порядку. З позицій канонічного розуміння правовий порядок був посланий Богом на допомогу людині, яка вчинила гріхопадіння. Згідно з православною концепцією правовий порядок охороняється державою, метою якої є не перетворення

людського суспільства на Царство Боже, а запобігання перетворення людського життя на пекло. Осягаючи духовні витoki права і правового порядку, ми маємо виходити з того, що вони є, у першу чергу, духовною цінністю. І хоча матеріальна форма (тексти законів, конституції, інші правові акти – те що отримало назву «букви закону») побутування права є важливою його ознакою, не меш значущим є те, що складає «дух закону» – все те, що не завжди має текстуально-матеріальне втілення, але, завдяки вираженню ідеалів добра і справедливості слугує надійним засобом розмежування права і неправа. Проблематика духовного у співвідношенні з правом отримує своє розгортання і поглиблення у контексті осягнення унікальної природи церковного права і церковного правового порядку.

Церква як соціальний інститут є суб'єктом правового життя у найрізноманітніших формах і проявах. Функціонування у координатах світського права породжує широкий спектр правовідносин церкви, її складових частин із державними інституціями у публічно-правовій площині, а також з іншими суб'єктами права – у приватноправовій.

Природа церковного правового порядку зумовлена унікальністю церковного права: його особливим предметом правового регулювання, властивий йому екстериторіальності, своєрідними джерелами, специфікою нормотворення та характером впливу його норм на суспільні відносини. Церковне право, а відтак, і створюваний під його впливом правовий порядок, не мають настільки тісного зв'язку з державною владою, як це властиво світському праву. Проте церковний правовий порядок є складовою частиною загальносоціального правового порядку, і якщо внутрішні відносини і процеси у ньому не вступають у протиріччя зі світським правом, держава не втручається в цю сферу.

Статус церковного права має ще один аспект, який виявляє себе не тільки щодо впливу на церковний, але й на загальносоціальний правовий порядок. Йдеться про той феномен, який отримав назву «зовнішнього» церковного права. Правовий порядок як у суспільстві, так і усередині церкви значною мірою залежить від того, наскільки законодавство точно і адекватно врегульовує відносини церкви з державою та суспільством. Про це свідчить законодавчий досвід пострадянських країн, які змушені були розпочати «нову сторінку» у відносинах держави і церкви після набуття ними незалежності. Якщо у колишніх балтійських республіках одразу було використано законодавчі моделі, які існували там ще до радянської анексії, то в Україні законодавець орієнтувався на закон Союзу Радянських Соціалістичних Республік «Про свободу совісті й релігійні організації». Такі різні стартові позиції багато в чому визначили характер і зміст нормативно-правового закріплення правового статусу церкви, функції у суспільстві та особливості її відносин із державою.

Законодавство незалежної України довгий час не використовувало поняття «церква», надаючи різні позначення релігійним спільнотам. Ставлення до церкви в умовах суверенної України значною мірою зберегло негативні прояви релігійної (точніше – антирелігійної) політики радянського періоду. Зокрема, державна реєстрація статутів релігійних організацій (церков, єпархій) не була передбачена законом. Відтак, права

церков забезпечувалися реєстрацією статутів їхніх центрів (митрополій, єпархіальних управлінь, консисторій, центрів). У законодавстві України не існує легальної дефініції поняття «церква», а його ототожнення з поняттям «релігійна організація», або ж наукове визначення церкви як різновиду релігійної організації [6, с. 323–324], викликає сумніви, оскільки однозначно поняття «церква» є ширшим за своїм обсягом. Але тільки релігійні організації як юридичні особи користуються правами і мають обов'язки відповідно до чинного законодавства й свого статуту (положення) [12, ст. 13]. Такі обставини зумовили певні обмеження в представленні й захисті прав церкви як такої та прав вірян. Зокрема, неоднаковий підхід до правового регулювання публічних богослужінь (дозвільний) та інших мирних зібрань (повідомний) уже викликав висновок Конституційного Суду України про невідповідність його Конституції: «У демократичній, правовій державі не може бути встановлений різний порядок проведення мирних зібрань залежно від їх організаторів та учасників, мети і місця, форми тощо, а саме: в одних випадках вимагається отримати дозвіл, а у інших – завчасно сповістити про намір провести таке зібрання» [13].

Специфіку церковного правового порядку визначає й таке. Церква як особливий соціальний організм є сама по собі складним структурним утворенням, що містить вірян, служителів церкви, органів її самоврядування і управління, а тому прагне внутрішньої єдності, цілісності і впорядкування. Церковне право як звід норм і правил має за мету забезпечення цих характеристик церковного життя. Внутрішній правовий порядок у церкві є правовим за природою і церковним за формою.

Церковний правовий порядок – різнорівневе, багатоелементне утворення, що поєднує у собі правові порядки у парафіях, монастирях, братствах, сестринствах, духовних навчальних закладах. Первинним творцем і носієм церковного правового порядку виступає парафіянин (вірянин), а також клірик – служитель церкви. Церковне право в Україні є значущим фактором державо-і-правотворення, а сама церква – важливим суб'єктом формування самобутніх культурно-духовних основ свідомості і буття українського суспільства, що й підтверджується, зокрема, правом церкви (релігійних організацій) на заснування навчальних закладів [14]. В орбіті церковного права побутує велика кількість організацій, установ, осіб, які так чи інакше впливають на стан правового порядку на певній території країни чи регіону.

Говорячи про правовий порядок, варто розглядати його з телеологічних позицій. І тут цілі церкви й світської влади розходяться. Основна мета церкви – не досягнення соціальної справедливості, а попередження людей про божественну справедливість. Важлива особливість церковного правового порядку виявляється у тому, що норми і принципи церковного права мають морально-імперативний характер, і не можуть, як це властиве правовим приписам, забезпечуватися фізичним примусом, чи засобами економічного (штрафи та ін.) примусу. Дотримання норм церковного права забезпечуються їхнім авторитетом, а також за допомогою моральних, духовних засобів. Тим не менше, будучи правом у дійсному сенсі, церковне право є системоутворюючим фактором як щодо церковного, так і щодо загальносоціального правового порядку.

Як особлива самостійна система права, що є відмінною від права світського, і не є співвідною з ним, у тому числі й щодо поділу на публічне і приватне, та складається, власне, з канонічного права, яке максимально можливо мірою сходиться до права природного, але не є тотожним йому, і, власне, церковного права, за допомогою якого здійснюється оптимізація конкретних життєвих умов, у яких реалізується концептуальна мета канонічного права, церковне право має свою власну структуру. Для характеристики церковного правового порядку визначальним є поділ церковного права на внутрішнє церковне право і зовнішнє.

Для формування правового порядку – як церковного, так і загальносоціального, важливим є і те, що право церковне й світське мають значну спільну історію. Для світського права, а відтак, і для досягнення бажаного рівня загальносоціального правового порядку, велике значення має збережений церковним правом його тісний зв'язок з моральними і духовними цінностями і нормами. Ця властивість церковного права має бути використаною як потенціал правопорядкуючого впливу на суспільне життя. Яскравим прикладом «інтегративного» характеру релігійних норм є десять заповідей, які поєднують у собі релігійні імперативи, моральні імперативи і найважливіші імперативи права.

Отже, церковний правовий порядок, який виникає і функціонує на теренах суспільства, є складовим елементом, частиною загальносоціального (національного) правового порядку. Як складова частина загальносоціального правового порядку, церковний правовий порядок несе на собі відбиток історії, культури, моралі, звичаїв і традицій конкретного суспільства. Це стає очевидним, якщо порівняти реалії України і близького її оточення. З іншого боку, особливості розвитку церковного життя України в умовах відсутності національної державності протягом довгого часу також наклало свій відбиток на його конфігурацію. І попри те, що поліконфесійність України у сучасних умовах інколи призводить до суспільного напруження та конфліктів, така модель інституціоналізації церковного устрою є одним із запобіжників поширення тоталітаризму і авторитарного політико-правового режиму у державній владі.

Церковний правовий порядок отримує відзнаку сакральності, яка виходить з усієї специфіки уцерковленого буття кліриків і спільноти вірян, внутрішніх і зовнішніх відносин у церкві, специфіки правового регулювання та іншого. Наприклад, особливий склад суб'єктів церковного права і правового порядку, їхній унікальний правовий статус яскраво забарвлені тим, що отриманню церковної правосуб'єктності передують здійснення певних релігійних таїнств (хрещення, миропомазання, хіротонії). Ці таїнства, завдяки своїй особливій процедурі і оформленню, глибоко закарбовуються у свідомості особи, і значною мірою впливають на її подальше життя та поведінку. І тому усі відносини між суб'єктами церковного права не тільки усередині церковного життя, але й поза ним, відзначаються цими рисами доєднаності до релігійної громади. Наявність у свідомості релігійних переконань і знань, що модифікує комунікації та відносини між учасниками церковних відносин, впливає на правозначущу поведінку, і у результаті – на формування як церковного, так і світського правового

порядку. Сакральність релігійних таїнств має подвійну природу: з одного боку, вони належать до догматичного богослов'я, а з іншого, – процедура їхнього здійснення належить до церковного права, має юридичну природу й, будучи втіленою в правомірну поведінку учасників церковного життя, складає вже елемент церковного правового порядку.

Висновки. Церковний правовий порядок є складовим елементом загальносоціального (національного) правового порядку. Його специфіка зумовлена тим, що регулювання церковних правовідносин здійснюється як правовими актами церкви, так і законодавством держави. Така подвійна залежність створює вразливість церковного правового порядку від характеру та якості світського законодавства, а інколи призводить до загострення відносин конфліктів у відносинах між конфесіями. Це вимагає особливої чутливості законодавця до процесів, які розвиваються у церковному житті країни.

Особливістю є також частковий вплив держави та її правоохоронних інституцій на формування і підтримання церковного правового порядку. Основне навантаження щодо забезпечення церковного правового порядку несуть інститути церкви – її органи, клірики, громада вірян та ін. Роль державних інституцій у забезпеченні правового порядку виявляється у зовнішніх відносинах церкви з суспільством, а також у дотриманні вірянами законів країни.

Амбівалентний характер має суб'єктна структура церковного правового порядку. Як зазначалось, суб'єктами церковного права виступають віряни, служителі церкви, її посадові особи і органи церковного самоврядування. З одного боку, це, як правило, громадяни України, які мають дотримуватися світського права, і тим самим творять загальносоціальний правовий порядок. З іншого, значна частина їхнього життя відбувається у царині функціонування церковного права, тобто на тлі церковного правового порядку. Отже, ті соціальні ролі, які несуть на собі певні суспільні верстви, виявляють себе у різних правових порядках, які вони творять у цей час.

Суб'єктний склад церковного правового порядку формує його горизонтально-вертикальну структуру. «Горизонтально» церковний правовий порядок є сукупністю правових порядків його носіїв (творців) – вірян, служителів, ієрархів, органів самоврядування та інших структурних утворень. Разом із тим правовий порядок має певну прив'язку до території – меж розташування церковної громади, єпархії та іншого.

Подвійну природу має для церковного правового порядку й правознаюча поведінка суб'єктів церковних правовідносин: дотримання та виконання світського права вірянами і кліриками є фактором підтримання як загальносоціального правового порядку, так і церковного. З іншого боку, «світські» правопорушення вірян негативно відбиваються як на стані загальносоціального правового порядку, так і церковного.

В Україні як у поліконфесійному суспільстві, окремий (автономний) церковний правовий порядок є властивим кожній конфесії. Взаємовідносини, відмінності між конфесіями, взаємодія чи протиріччя між ними так чи інакше впливають на стан церковного правового порядку у суспільстві, а також – на загальносоціальний правовий порядок у цілому.

Література

1. Крусян А.Р. Конституційний правопорядок у системі сучасного українського конституціоналізму. *Юридичний вісник : щоквартальний журнал*. 2009. № 1. С. 16–21.
2. Меленко О.В., Вдовічена Л.І. Конституційний правопорядок в Україні: теоретичне обґрунтування та критерії виміру. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 3. С. 51–58.
3. Крижановська О.В. Офіційний і неофіційний правопорядок як інституційна проблема правової політики сучасних демократичних держав. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 4. Ч. 2. С. 58–63.
4. Отрош М.І. Місце і роль Католицької церкви у міжнародному правопорядку : монографія. Київ ; Одеса : Фенікс, 2017. 594 с.
5. Ластовський В.В. Канонічне право: характер співвідношення з державним і міжнародним правом. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2019. Вип. 3. С. 143–152.
6. Мельничук О.П. Відносини держави і церкви (адміністративно-правовий аспект) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» ; Запорізький національний університет. Запоріжжя. 2021. 452 с.
7. Лук'янов Д.В. Релігійні правові системи в сучасному світі : монографія. Харків : Право, 2015. 352 с.
8. Білаш О.В. Історіографія державно-конфесійного права на основі дисертаційних досліджень правників України (1991–2017 рр.). *Вісник Ужгородського національного університету (Серія «Право»)*. 2018. № 52. Т. 1. С. 69–75.
9. Кант І. Основи метафізики нравственности (с рецензией на книгу И. Шульца. 1783). 1785. *Сочинения в шести томах*. Москва : Мысль, 1965. Т. 4. Ч. 1. С. 211–310.
10. Бачинин В.А. Философия права и преступления. Харьков : Фолио, 1999. 559 с.
11. Ильин И.А. О сущности правосознания. *Собрание сочинений* : в 10 т. Т. 4. Москва : Русская книга, 1994. С. 149–415.
12. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23 квітня 1991 р. № 987-ХІІ (у редакції від 31 січня 2019 р). / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text> (дата звернення: 01.11.2021).
13. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини п'ятої статті 21 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» (справа про завчасне сповіщення про проведення публічних богослужінь, релігійних обрядів, церемоній та процесій) від 08 вересня 2016 р. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-16#Text> (дата звернення: 01.11.2021).
14. Про внесення змін до деяких законів України щодо заснування релігійними організаціями навчальних закладів : Закон України від 02 червня 2015 р. № 498-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/498-19#Text> (дата звернення 01 листопада 2021).

Анотація

Крижановський А. Ф., Бальжик І. А. Церковний правовий порядок як складова загальносоціального правового порядку. – Стаття.

У статті аналізується церковний правовий порядок як складова частина загальносоціального правового порядку. Визначено, що унікальна природа церковного права й церковного правового порядку є основою для нового прочитання проблеми співвідносності духовного та юридичного начал життя суспільства. Церковний правовий порядок, як і загальносоціальний, сполучається з духовністю в тому, що до сфери духовного належать усі інтелектуальні й моральні сили людини, її прагнення до свободи й порядку. Функціонування церковного правового порядку є аргументом у протистоянні тим доктринальним позиціям, які виводять правовий порядок із закону й законності, та акцентує апеляцію до права як його дійсного й надійного підґрунтя. Тому поняття правового й церковного правового порядку співвідносяться як взаємопов'язані, але водночас і відмінні явища. Правове регулювання церковних правовідносин має подвійну природу. Воно здійснюється як законодавством держави, так і правовими актами церкви. Так само амбівалентний характер має суб'єктна структура церковного правового порядку. Суб'єктний склад церковного правового порядку формує його горизонтально-вертикальну структуру

(носії – віряни, служителі, ієрархи – являють собою вертикальну, а релігійні громади – горизонтальну структуру).

Окремий (автономний) церковний правовий порядок в Україні як у поліконфесійному суспільстві властивий кожній конфесії. Взаємовідносини, відмінності між конфесіями, взаємодія чи протиріччя між ними так чи інакше впливають на стан церковного правового порядку в суспільстві, а також на загальносоціальний правовий порядок у цілому.

Діалектика церковного й загальносоціального правопорядків проявляється в тому, що церква й релігійні організації, авторитет яких у суспільстві досить високий, здатні підкріпити зусилля держави у сфері забезпечення правопорядку властивими їм засобами й методами.

Ключові слова: загальносоціальний правовий порядок, церковний правовий порядок, церква, релігійна організація, церковне право, духовність.

S u m m a r y

Kryzhanovskiy A. F., Balzhyk I. A. Church legal order as a component of general social legal order. – Article.

The article explores the church legal order as a component of the general social legal order. It is determined that the unique nature of church law and church legal order is the basis for a new interpretation of the problem of the relationship between the spiritual and legal principles of society. The church legal order, as well as the general social order, is combined with spirituality in that the sphere of the spiritual includes all the intellectual and moral forces of man, his desire for freedom and order. Comprehending the spiritual origins of law and legal order, the authors proceed from the fact that they are, first of all, a spiritual value. The functioning of the church legal order is an argument in opposition to those doctrinal positions that derive the legal order from the law and legality and emphasizes the appeal to the law as its real and reliable basis. Therefore, the concepts of legal order and church legal order are correlated as interconnected, but at the same time different phenomena. The legal regulation of church relations has a dual nature. It is carried out both by the legislation of the state and by legal acts of the church. The subjective structure of the church legal order is also ambivalent. The subjective composition of the church legal order forms its horizontally-vertical structure (bearers-believers, ministers, hierarchs present vertical structure, therefore, religious communities – the horizontal structure. The separate (autonomous) church legal order in Ukraine, as in a multi-confessional society, is inherent in each denomination. Relationships, differences between denominations, interaction or contradictions between them in one way or another affect the state of the church legal order in society, as well as – the general social legal order. The dialectic of ecclesiastical and general social legal order is manifested by the fact that the church and religious organisations, whose authority in society is quite high, are able to support the state's efforts to ensure law and order by their own means and methods.

Key words: legal order, international legal order, church legal order, church, canon law, church law, spirituality.